

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

БОРОЗНЮК ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 378.635.5.0116:796(043.3)

**ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ І НАВИЧОК МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ-ЗВ'ЯЗКІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(фізична культура, основи здоров'я)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Тимошенко Олексій Валерійович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, директор
Інституту фізичного виховання та спорту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Манько Володимир Миколайович,
Національна академія Служби безпеки України,
професор кафедри професійної психології та
педагогіки;

кандидат педагогічних наук, професор
Бородін Юрій Андрійович.

Захист відбудеться «28» листопада о 14³⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий «26» жовтня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Завдання забезпечення національної безпеки, обороноздатності країни, формування нового, перспективного обличчя Збройних Сил України ускладнюють вимоги до системи військово-професійної підготовки офіцерських кадрів. Збільшення ролі зв'язку як одного з основних засобів в системі управління військами в сучасних умовах, створення складних систем військового зв'язку та посилення вимог до його своєчасності, достовірності та безпеки зумовили суттєве зростання значення діяльності офіцерів-зв'язківців, підвищення вимог до професійної працездатності фахівців військ зв'язку.

Майбутня військово-професійна діяльність курсантів складна, доволі специфічна та вимагає прояву низки важливих характеристик – стійкої мотивації до військової служби, високого рівня особистісних якостей, необхідних фізичних, психофізіологічних та психічних показників організму, які ефективно формуються і розвиваються за допомогою систематичних занять фізичними вправами та матеріалізують спеціальні знання й навички у параметри професійної надійності (Ю.А. Бородін, М.В. Макаренко, Р.М. Макаров, І.І. Приходько).

Ефективність професійних дій офіцерів будь-яких військових спеціальностей тісно пов'язана з рівнем їх фізичної підготовленості, що насамперед зумовлено її впливом на покращення професійно важливих характеристик організму, збільшення його функціональних резервів, стійкості до несприятливих чинників тощо (Л.А. Вейнер-Дубровін, С.І. Глазунов, Ю.К. Дем'яненко, В.М. Красота, В.М. Романчук, С.В. Романчук). Військово-професійне навчання курсантів у сучасних вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) інженерно-технічного профілю, зокрема й зв'язку, відбувається у специфічних умовах, пов'язаних з постійним зростанням обсягу навчальної інформації на тлі обмежених термінів навчання, високим рівнем відповідальності за результати навчання, високим нервово-емоційним напруженням, перевантаженням інтелектуальної та психічної сфер, зниженням рухової активності (Ю.А. Бородін, І.А. Дерій, В.М. Манько, К.В. Пронтенко, Ю.А. Червяков, В.О. Щеголев). Низький рівень фізичної підготовленості вступників до ВВНЗ значно погіршує ситуацію, тому традиційна система фізичної підготовки курсантів, яка мало враховує специфіку майбутньої професії, не здатна у повній мірі забезпечити реалізацію завдання якісної військово-професійної підготовки керівного складу військ зв'язку (Т.І. Лошицька, С.О. Єрьомін, І.С. Овчарук, К.М. Сидоренко та ін.).

Питання вдосконалення системи підготовки офіцерів, які відповідають сучасним вимогам до керівного складу української армії, частково вирішується за допомогою підвищення професійної спрямованості фізичної підготовки курсантів різних військових спеціальностей.

З урахуванням зазначеного, сьогодні актуальною є розробка науково-методичного забезпечення відповідної дисципліни у вищих військових навчальних закладах зв'язку, зокрема розробки технології формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів військ зв'язку у процесі

фізичної підготовки, що й зумовлює вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою частиною тематичного плану та загальної проблеми наукових досліджень Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Теорія і технологія навчання і виховання в системі народної освіти». Робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики фізичного виховання Інституту фізичного виховання та спорту згідно з паспортом спеціальності п. 7 «Формування спеціальних знань і рухових навичок у дітей та молоді у процесі навчання фізичної культури, основ здорового способу життя» (протокол № 9 від 16 квітня 2008 р.).

Тему дисертації затверджено на Вченій раді Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 8 від 01 березня 2010 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 15 червня 2010 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки.

Виходячи з мети, поставлені наступні **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати особливості та ефективність сучасної системи фізичної підготовки курсантів ВВНЗ, а також вимоги професії офіцера-зв'язківця до спеціальних рухових здібностей, психофізіологічних та психічних показників розвитку організму курсантів у педагогічній теорії та практиці.

2. Вивчити мотивацію, морфофункціональні й психофізіологічні особливості розвитку організму майбутніх офіцерів військ зв'язку та дослідити їх вплив на успішність військово-професійного навчання.

3. Визначити критерії оцінювання професійно важливих показників розвитку організму курсантів та сформуванню комплексну структуру контролю успішності засвоєння спеціальних знань і навичок майбутніх військових спеціалістів зв'язку у процесі фізичної підготовки.

4. Розробити та експериментально перевірити ефективність методики формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес з фізичної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів зв'язку.

Предметом дослідження є зміст, форми, засоби і методи формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження:

– *теоретичні:* аналіз і узагальнення методологічної, психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, методи моделювання, концептуально-порівняльного та структурно-системного аналізу, які дали можливість з'ясувати сучасний стан теорії і практики організації процесу

фізичної підготовки курсантів ВВНЗ, систематизувати та узагальнити інформацію про досліджуваний об'єкт, створити модель педагогічної системи управління військово-професійною готовністю майбутніх офіцерів-зв'язківців;

– *емпіричні*: експертне опитування й анкетування, педагогічне спостереження, морфофізіологічні вимірювання та функціональні проби для оцінювання рівня здоров'я і фізичної працездатності, педагогічне тестування фізичної підготовленості, методики діагностики психофізіологічних показників розвитку організму та психологічного оцінювання професійно важливих якостей і рис характеру курсантів військових спеціальностей зв'язку;

– *педагогічний експеримент*: констатувальний його етап для вивчення мотивації, фізичного стану й психофізіологічних особливостей розвитку організму курсантів та формувальний етап з метою апробації методики формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки та перевірки її ефективності;

– *методи статистичної обробки даних*: зокрема, вибірковий метод та кореляційний аналіз для опрацювання експериментальних даних, якісного й кількісного аналізу результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* створено модель педагогічної системи управління формуванням військово-професійної готовності майбутніх офіцерів військ зв'язку; виявлено і обґрунтовано значущість психофізіологічних особливостей розвитку організму для успішного засвоєння професійних навичок курсантів; розроблено методику формування спеціальних знань та навичок зв'язківців у процесі фізичної підготовки; визначено педагогічні умови підвищення професійної спрямованості фізичної підготовки курсантів; запропоновано критерії оцінювання професійно-важливих психофізіологічних показників розвитку організму майбутніх офіцерів та прогнозування їх професійної ефективності з урахуванням статі й військово-професійної спеціалізації;

– *удосконалено* процес фізичної підготовки курсантів-зв'язківців шляхом урахування особливостей їх майбутньої військово-професійної діяльності;

– *дістали подальшого розвитку* питання фізичного та психоемоційного стану, мотивації, оцінювання спеціальних навчальних досягнень та підвищення професійної спрямованості фізичної підготовки курсантів ВВНЗ.

Практичне значення одержаних даних полягає у:

– розробці комплексної системи формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців та її впровадженні в процес фізичної підготовки курсантів ВВНЗ відповідного профілю: Військового інституту телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (довідка № 1/1/19/99 від 20 червня 2012 р.); Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (довідка №9/416-5933 від 19 червня 2012 р.); Національного університету оборони України (акт

впровадження №182/2054 від 21 червня 2012 р.); Військової академії м. Одеса (акт впровадження № 2/5/284 від 19 червня 2012 р.);

– створенні програми навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» для курсантів військових спеціальностей зв'язку з урахуванням професійно важливих показників розвитку їх організму, а також структури комплексного оцінювання навчальних досягнень молоді, яка навчається у вищих військових навчальних закладах з даної дисципліни на основі педагогічного контролю за рівнем психофізіологічної підготовленості.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертації доповідалися й обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» 13-15 жовтня 2011 року (м. Переяслав-Хмельницький), IV Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» 20-21 жовтня 2011 року (м. Чернігів), IV Міжвідомчому науково-практичному семінарі «Інформаційна безпека особистості, суспільства, держави» 24 лютого 2012 року (м. Київ), на звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2009-2012 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 6 одноосібних публікаціях, серед яких 4 статті – у спеціалізованих фахових наукових виданнях, 2 статті – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (231, з яких 19 іноземних авторів) і додатків та викладена на 265 сторінках, з яких 203 сторінки основного тексту. Робота містить 18 таблиць, 27 рисунків та 3 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваного питання, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, вказано сферу апробації та впровадження у практику результатів дослідження, надано інформацію про публікації автора, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи професійної спрямованості фізичної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів зв'язку**» розглянуто питання професійно-прикладної фізичної підготовки в системі фізичного виховання у вищій школі, зокрема і військовій; представлено загальні відомості про сучасні тенденції в організації фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах; подано коротку характеристику вимог військово-професійного навчання та майбутньої діяльності офіцера-зв'язківця до розвитку організму курсантів; розкрито особливості формування спеціальних знань та навичок курсантів військових спеціальностей у процесі фізичної підготовки.

За даними Ю.А. Бородіна, В.М. Романчука, М.В. Макаренка та ін., професійні знання та навички майбутніх офіцерів збройних сил незалежно від військової спеціалізації матеріалізуються у надійні параметри готовності до виконання завдань за призначенням завдяки раціонально організованій фізичній підготовці курсантів під час військово-професійного навчання. Аналіз досліджень Ю.В. Волненка, Ю.К. Дем'яненка, І.А. Дерія та ін., підтверджує недостатню професійну спрямованість фізичної підготовки курсантів ВВНЗ та дозволяє констатувати відсутність чіткої системи формування спеціальних знань, прикладних рухових навичок, підвищення професійно важливих показників розвитку організму майбутніх офіцерів з урахуванням військової спеціальності.

Військові фахівці інженерно-технічного профілю, зокрема і спеціалісти зв'язку, відносяться до категорії військовослужбовців, у професійній діяльності яких обмежено виражений руховий компонент, тому успішність виконання функціональних обов'язків офіцерів-зв'язківців безпосередньо залежить від наявності високого інтелектуального, сенсомоторного та психічного потенціалу, формування значної частини якого відбувається в процесі навчання та визначається цілеспрямованим і безперервним удосконаленням професійно важливих здібностей та функцій організму курсантів (Ю.А. Бородін, Ю.П. Горго, В.В. Стулов, К.В. Пронтенко, В.М. Романчук).

Питання формування спеціальних знань та навичок у процесі фізичної підготовки – одного з аспектів педагогічного процесу військово-професійного навчання майбутніх офіцерів-зв'язківців – сьогодні залишається малодослідженим. При цьому здебільшого існуючі науково-методичні розробки обґрунтовують зміст та особливості фізичної підготовки курсантів різного військового профілю, тоді як питання формування методичної та психофізіологічної підготовленості молоді, яка навчається у ВВНЗ, майже не розглядаються.

У другому розділі **«Науково-методичне обґрунтування методики формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки»** обґрунтовано систему методів дослідження; описано процес організації дослідження та деталізовано його етапи; викладено модель педагогічної системи управління формуванням військово-професійної готовності майбутніх офіцерів військ зв'язку; подано характеристику факторів фахової підготовленості курсантів ВВНЗ зв'язку та досліджено їх вплив на успішність оволодіння майбутньою професією; представлено методику формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки.

В педагогічному експерименті взяли участь курсанти четвертого курсу Військового інституту телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» напрямів підготовки «Телекомунікації» та «Військове управління (Сухопутні війська)» у загальній кількості 250 осіб. Дослідження проводилося протягом 2008 -2012 рр.

Детальне вивчення педагогічного процесу військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів-зв'язківців, аналіз і систематизація даних щодо

особливостей навчання і фізичної підготовки курсантів, особливостей професійної діяльності військових фахівців інженерно-технічного профілю, зокрема спеціалістів військового зв'язку, дозволили обґрунтувати структурно-системний підхід до обраної проблеми та побудувати модель педагогічної системи управління формуванням військово-професійної готовності майбутніх офіцерів-зв'язківців, яка може бути основою для обґрунтування й розробки технології фізичної підготовки військових кадрів з урахуванням професійної спрямованості та її реалізації в особливих умовах навчання у ВВНЗ (рис. 1).

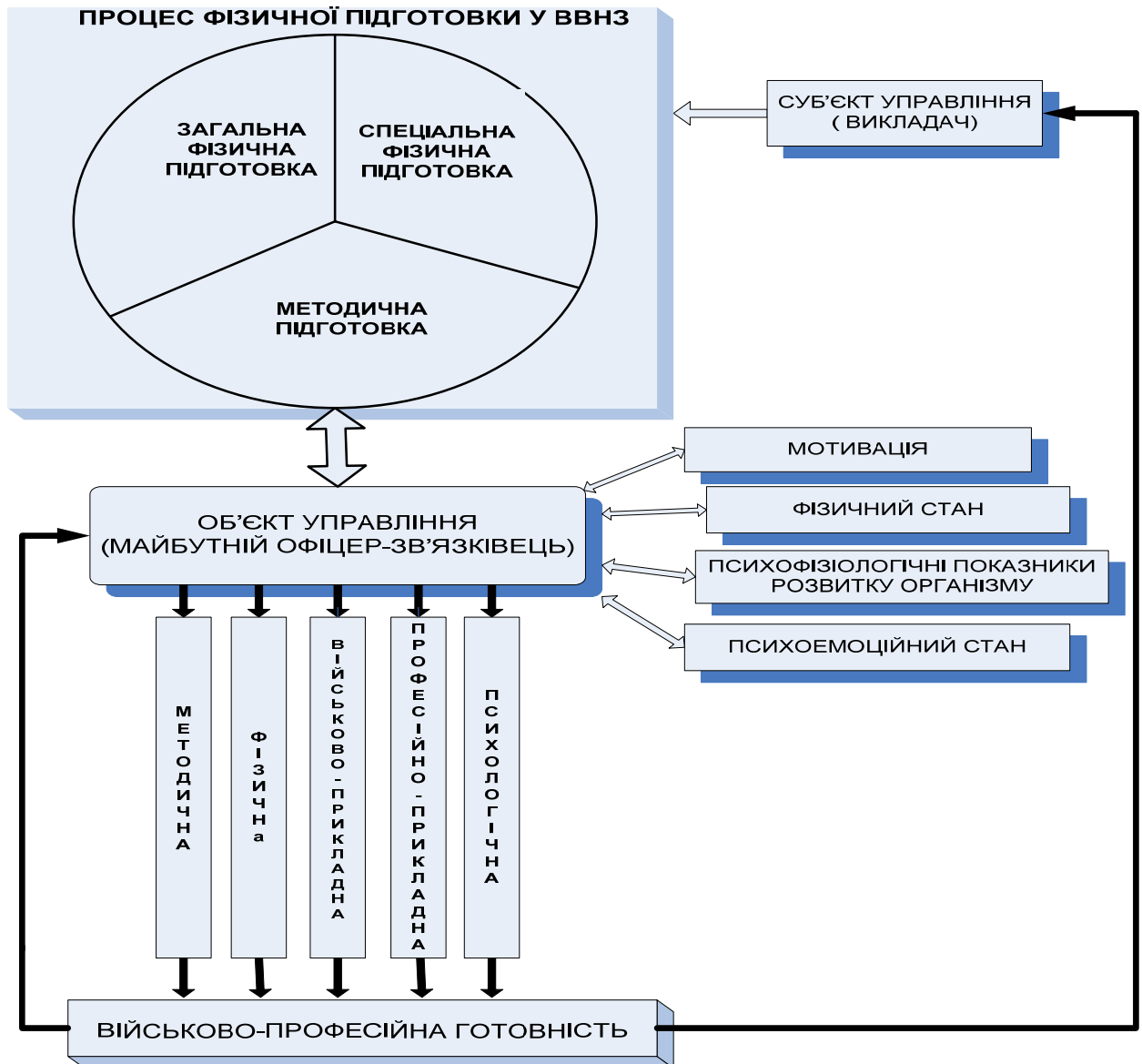

Рис. 1. Модель педагогічної системи управління формуванням військово-професійної готовності майбутніх офіцерів-зв'язківців

У результаті анкетування виявлено проблемні моменти сучасної військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів, а саме: недостатня увага до формування мотивації курсантів до навчання та майбутньої військово-професійної діяльності; недостатня увага до формування теоретичних та методичних знань майбутніх фахівців у процесі фізичної підготовки; недостатнє розуміння керівниками фізичної підготовки ВВНЗ необхідності формування у

майбутніх офіцерів спеціальних знань та навичок, зокрема професійно-прикладних та методичних; недостатнє використання у змісті фізичної підготовки засобів формування професійно-прикладних рухових навичок і необхідних рухових здібностей, а також виховання специфічних морально-вольових якостей.

Під час констатувального етапу педагогічного експерименту здійснено аналіз фізичного стану, психофізіологічної підготовленості та психоемоційного стану курсантів військових спеціальностей зв'язку, а також досліджено вплив даних показників на успішність формування професійних навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців.

У результаті тестування морфофункціональних та рухових показників розвитку організму курсантів підтверджено низький фізичний стан сучасних військовослужбовців. Так, рівень здоров'я більшості майбутніх представників керівного складу Збройних Сил України нижче середнього та середній. Половина юнаків, що навчається у ВВНЗ, має рівень здоров'я нижчий за середній (51,2%), близько третини (28,8%) – низький, 18,9% – середній та всього 1,1% курсантів – вищий за середній його рівень. Що стосується дівчат-курсанток, то рівна доля їх має середній та нижчий за середній рівень соматичного здоров'я (43,1% та 43,3% відповідно) та 13,6% – низький. Щодо фізичної працездатності, то даний показник у більшості курсантів знаходиться в межах від низького до задовільного. Так, близько третини (29,7%) юнаків має низьку фізичну працездатність, 49,3% – задовільну, 18,4% курсантів має добру фізичну працездатність та лише 2,6% – високу; добру фізичну працездатність має лише 18,7% дівчат, 69,4% курсанток має задовільний її рівень та 11,9% – низький. Даний факт, на нашу думку, спричинений, по-перше, низьким рівнем здоров'я кандидатів до вступу у ВВНЗ, а, по-друге, пов'язаний зі специфікою навчання та майбутньої професійної діяльності зв'язківців, яка передбачає незначний рівень рухової активності. Результати тестування фізичної підготовленості курсантів підтверджують існуючі дані про недостатність розвитку витривалості у юнаків, витривалості й швидкості у дівчат.

Порівняльний аналіз особливостей психофізіологічного розвитку організму курсантів та норм аналогічних показників для людини дозволив отримати інформацію про переваги і недоліки психофізіологічної підготовленості майбутніх офіцерів. Так, що стосується моторних, психомоторних та сенсомоторних показників, то швидкість зорово-рухових реакцій, точність спеціалізованих відчуттів (простору, часу та м'язових зусиль) мають недостатній рівень розвитку для майбутніх спеціалістів інженерно-технічного профілю. Щодо розвитку психічних функцій зв'язківців, то недоліки мають властивості уваги, зокрема її обсяг, розподіл та переключення, а також концентрація, яка проявляється у точності розумової роботи.

Вивчення психоемоційного стану курсантів ВВНЗ показало, що стійкість до стресів в екстремальних ситуаціях переважної більшості майбутніх офіцерів знаходиться в межах від вище середнього до високого рівнів. Причому, високий рівень стресової стійкості має 27,2% курсантів, вище середнього – 60,4% тих, хто

навчається, і лише 9,8% та 2,6% відповідно мають нижчий середнього та низький її рівень. Щодо дівчат-курсанток, то всі вони мають високий (58,3%) та вище середнього (41,7%) рівні стійкості до стресів. Рівень особистісної та реактивної тривожності курсантів знаходиться в межах норми. Загалом, психоемоційний стан дівчат кращий, ніж юнаків.

У результаті спеціальних досліджень встановлено залежність успішності формування професійних умінь та навичок від психофізіологічних показників розвитку організму курсантів залежно від статі та військової спеціалізації. Так, успішність фахової підготовки курсантів напряму підготовки «Телекомунікації» залежить від 12 показників: розподілу та переключення уваги, точності динамічного відчуття (відчуття половини та чверті м'язових зусиль), точності часового відчуття (відчуття коротких інтервалів часу), швидкості складної сенсомоторної реакції вибору, швидкості простої сенсомоторної реакції, частоти рухів, точності просторового відчуття (відчуття відстані), реактивної і особистісної тривожності та ефективності розумової діяльності. Успішність оволодіння професійними навичками курсанток напряму підготовки «Телекомунікації» залежить від 9 показників: реактивної тривожності, темпу психомоторної діяльності, частоти рухів, впрацьовування, швидкості сприйняття і переробки зорової інформації, сили кисті, точності просторового відчуття (відчуття відстані), точності часового відчуття (відчуття довгих інтервалів часу) та психічної стійкості. Рівень професійної підготовленості курсантів напряму підготовки «Військове управління (Сухопутні війська)» залежить від 9 показників: обсягу уваги, просторового відчуття (відчуття відстані), розподілу та переключення уваги, реактивної та особистісної тривожності, частоти рухів, стійкості до стресів, обсягу й динаміки зорової пам'яті. Успішність формування професійних навичок курсанток напряму підготовки «Військове управління (Сухопутні війська)» залежить від 8 показників: сили кисті, реактивної та особистісної тривожності, динамічної працездатності (сили нервової системи), точності просторового відчуття (відчуття відстані), стійкості до стресів, точності динамічного відчуття (відчуття чверті м'язових зусиль) та частоти рухів.

На цій основі обґрунтовано зміст професійної спрямованості фізичної підготовки, розроблено методика формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців і визначено педагогічні умови підвищення ефективності процесу фізичної підготовки курсантів ВВНЗ зв'язку. Методика формування спеціальних знань та навичок курсантів ВВНЗ зв'язку у процесі фізичної підготовки включає теоретичний та методичний розділи, а також практичний розділ психофізіологічної підготовки, спрямований на вдосконалення швидкості сенсомоторних реакцій, частоти рухів, точності відтворення різних параметрів рухів: просторової орієнтації (диференціювання відстані), часової орієнтації (відтворення заданих часових відрізків), кінестетичної орієнтації (відчуття зусиль), покращення різних показників розумово-психічної працездатності: оптимізацію тривожності, підвищення стійкості до стресів, розвиток різних характеристик уваги та пам'яті, зниження нервово-психічного напруження. Диференційований підхід до

психофізіологічної підготовки майбутніх офіцерів-зв'язківців на всіх етапах військово-професійного навчання за видами рухової діяльності, педагогічною спрямованістю, координаційною складністю та параметрами навантажень заснований на врахуванні статі та напрямку підготовки курсантів.

Зміст навчального матеріалу формувався таким чином, щоб урахувати професійно-прикладний характер засобів педагогічного впливу. Метою теоретичного розділу було озброєння курсантів спеціальними знаннями про особливості майбутньої військово-професійної діяльності за спеціалізацією, її вимоги до розвитку організму; структуру, фізіологічні механізми та основи методики вдосконалення професійно важливих психофізіологічних характеристик засобами фізичної підготовки. Важливою складовою процесу реалізації завдань методики було формування у майбутніх офіцерів методичних умінь самостійно розробляти комплекси вправ професійно-прикладної (психофізіологічної) спрямованості з урахуванням статі та напрямку підготовки для роботи з особовим складом підлеглої частини чи підрозділу у майбутній професійній діяльності, а також для самовдосконалення.

Практичний розділ психофізіологічної підготовки курсантів планувався у різних формах відповідно до діючої Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НФП-9): в межах навчальних занять, ранкової фізичної зарядки, спортивно-масової роботи та самостійної підготовки у формі індивідуального фізичного тренування. Під час навчально-тренувальних та самостійних занять застосовувалися розроблені комплекси вправ для розвитку психофізіологічних показників організму, а також відповідні елементи з різних видів спорту.

При розробці змісту психофізіологічної підготовки курсантів враховувалася необхідність дотримання наступних методичних положень:

- систематичне поновлення рухового досвіду (фонду засвоєних рухових умінь та навичок) забезпечує різноманітність занять та різнобічність впливу фізичних вправ на організм тих, хто займається, а також розвиток м'язових відчуттів, що сприяє успішності військово-професійного навчання;

- удосконалення функцій сенсорних систем та властивостей психіки прискорюють процес формування професійних навичок;

- застосування одних і тих самих вправ у різних просторових, часових, динамічних, просторово-часових та просторово-динамічних умовах забезпечує удосконалення м'язового відчуття та формування високої координаційної точності рухів;

- застосування рухів високої інтенсивності, вправ, що потребують миттєвої реакції, сприяють формуванню оперативності професійного мислення, мобільності під час виконання робочих рухів, швидкості прийняття рішень під час виконання бойових завдань тощо;

- вправи повинні бути адекватними конкретному прояву психофізіологічних здібностей та умовам виконання рухових дій;

- застосування вправ, що передбачають взаємодію між тими, хто займається для досягнення спільної мети, сприяє формуванню злагодженості сумісних дій військовослужбовців під час виконання службових обов'язків;

– застосування методу зміни напруження й розслаблення м'язів, аутогенне (психорегуляторне), психом'язове та ідеомоторне тренування, забезпечують зв'язок м'язової релаксації з психічною, тим самим оптимізують рівень тривожності тих, хто займається, знижують нервово-психічну напруженість та підвищують психоемоційну стійкість.

Забезпечення різноманітності у підборі засобів розвитку психофізіологічних показників сприяло підвищенню інтересу до занять, їх емоційного фону та сприяло різнобічності впливу. Великий вибір вправ та способів їх виконання сприяв збільшенню рухового досвіду курсантів, спеціальних методичних знань та навичок. На заняттях з психофізіологічної підготовки застосовувалися чинники, що підвищують ефективність впливу фізичних вправ на розвиток психофізіологічних характеристик: використання збиваючих факторів, ускладнення діяльності провідних аналізаторів, ліміт і дефіцит простору і часу, обмеження або перекручення інформації, використання вправ ситуативного характеру. Періодичне застосування елементів аутогенного тренування, включення вправ на розслаблення м'язів забезпечувало психічну релаксацію та зниження нервово-психічного напруження.

Підвищення ефективності формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки забезпечувало дотримання наступних педагогічних умов: раціональне планування навчального матеріалу шляхом включення відповідного змістовного наповнення дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт»; дотримання принципів фізичного виховання; правильний підбір засобів і методів для вирішення поставлених завдань; реалізація індивідуального підходу шляхом диференціації курсантів за певними ознаками; оптимальна побудова фізичної підготовки в цілому та окремих її форм в системі; комплексний підхід до діагностики, вдосконалення та контролю професійно важливих психофізіологічних показників розвитку організму.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів військ зв'язку у процесі фізичної підготовки» розроблено структурно-логічну схему вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» для курсантів військових спеціальностей зв'язку, подано структуру та зміст програми з даної дисципліни для майбутніх офіцерів-зв'язківців, технологію педагогічного контролю за виконанням завдань навчальних модулів та критерії оцінювання навчальних досягнень курсантів з даної дисципліни, описано формувальний етап педагогічного експерименту.

Професійна спрямованість дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» курсантів-зв'язківців заснована на явищі позитивного переносу теоретичних знань, спеціальних методичних, практичних умінь та навичок, спеціальних рухових та психічних якостей, які формуються і розвиваються у процесі фізичної підготовки, на успішність засвоєння професійних навичок, що становлять базу фахової підготовленості майбутніх офіцерів військ зв'язку.

Структурно-логічна схема вивчення дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» полягає в органічній єдності загальної фізичної, професійно-прикладної (психофізіологічної), теоретичної та методичної підготовки. Оптимальне планування навчального матеріалу визначається раціональним розподілом годин на загальну фізичну та професійно-прикладну (психофізіологічну) підготовку та відсотковим збільшенням годин в сторону останньої за етапами навчання. Зміст навчального матеріалу з дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» посеместрово побудований за модулями теоретичної, методичної, загальної фізичної та професійно-прикладної (психофізіологічної) підготовки та реалізовувався у формі теоретичних, методичних та практичних навчальних занять за допомогою загальнопедагогічних та специфічних методів. Структура педагогічного контролю успішності майбутніх офіцерів з даної дисципліни побудована за модульно-рейтинговою системою та враховує обов'язкове комплексне оцінювання навчальних досягнень теоретичної, організаційно-методичної, загальної фізичної та психофізіологічної підготовленості за спеціально розробленими критеріями. Запропонована система оцінювання курсантів дозволяє постійно контролювати рівень сформованості знань та вмінь, розвитку загальних та спеціальних якостей і виводити підсумкову оцінку за семестр враховуючи теоретичну, методичну, загальну та професійно-прикладну фізичну підготовленість

Контроль навчальних досягнень з теоретичної підготовки оцінюється за тестовими завданнями, які складаються з питань теоретичної підготовки, методичної – умінням складати плани-конспекти і проводити заняття з фізичної підготовки загального та спеціального характеру, загальної фізичної підготовки – за контрольними вправами і нормативами фізичної підготовленості для курсантів вищих навчальних закладів, передбаченими НФП-9, професійно-прикладної (психофізіологічної) підготовки – за комплексним оцінюванням рівня розвитку професійно важливих психофізіологічних показників організму курсантів за спеціально розробленими критеріями з урахуванням їх статі та напрямку підготовки. В межах оцінювання навчальних досягнень за виконання модульних завдань існувала можливість додаткового нарахування балів за виконання спортивних розрядів, встановлення рекордів, участь у змаганнях різного рівня, участь у науковій роботі кафедри. Розроблені спеціальні критерії оцінки дають можливість отримати інформацію про рівень професійно-прикладної підготовленості кожного курсанта та на цій основі про професійний потенціал майбутніх офіцерів військ зв'язку.

Перевірка ефективності впровадженої в процес фізичної підготовки методики формування спеціальних знань та навичок курсантів-зв'язківців встановила низку позитивних зрушень у показниках фізичного стану військовослужбовців. Так, покращилися показники рівня соматичного здоров'я, фізичної працездатності та загальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів, але про статистично достовірні зміни можна говорити лише у показниках фізичної працездатності курсантів експериментальної групи (ЕГ) та

контрольної групи (КГ), у показниках швидкості та спритності у юнаків ЕГ, витривалості та комплексного прояву рухових якостей у юнаків обох груп; у показниках швидкості, спритності та комплексного прояву рухових якостей у дівчат ЕГ та витривалості у дівчат обох груп. Фізична працездатність юнаків ЕГ підвищилася на 2% ($t_{\text{емп}}=3,2$ при $p<0,05$), юнаків КГ – на 1,7% ($t_{\text{емп}}=2,9$ при $p<0,05$). У дівчат ЕГ приріст показника фізичної працездатності складає 2,4% ($t_{\text{емп}}=2,4$ при $p<0,05$), КГ – 1,6% ($t_{\text{емп}}=2,2$ при $p<0,05$). Так, показники швидкості юнаків покращилися відповідно на 2,9% при $p<0,05$ в ЕГ, спритність покращилася на 2,3% при $p<0,05$ у юнаків ЕГ, витривалість – на 3,2% та 2,4% відповідно у курсантів ЕГ та КГ, комплексний прояв рухових показників у курсантів обох груп – на 7,7% при $p<0,05$. У дівчат достовірно покращилися показники витривалості – на 14,3% та 12,5% при $p<0,05$ відповідно у курсанток ЕГ та КГ, показники швидкості у дівчат ЕГ покращилися на 3,1% при $p<0,05$, показники спритності – на 3,7% в ЕГ при $p<0,05$, комплексний прояв рухових показників дівчат ЕГ покращився на 3,1% при $p<0,05$. Загалом, у юнаків та дівчат обох груп, що навчаються у ВВНЗ, спостерігається приріст усіх рухових показників, проте ця зміна недостовірна ($p>0,05$). Погіршення результатів відносно вихідних даних не спостерігається, тому можна стверджувати, що впроваджена експериментальна методика не погіршує фізичного стану курсантів ВВНЗ.

Перевірка рівня розвитку професійно важливих психофізіологічних характеристик організму курсантів в умовах педагогічного експерименту встановила присутність достовірних змін у деяких показниках психофізіологічної підготовленості майбутніх офіцерів. Достовірні прирости спостерігаються у показниках частоти рухів юнаків ЕГ – 7,0% при $p<0,05$, точності відтворення половини та чверті м'язових зусиль – 37,5% та 30,0% при $p<0,05$ відповідно у юнаків ЕГ, точності відтворення коротких та довгих інтервалів часу – 33,0% та 23,8% при $p<0,05$ відповідно у юнаків ЕГ, точність відтворення відстані – 40,0% при $p<0,05$ у курсантів ЕГ, швидкості простої та складної реакції вибору – 9,7% та 10,9% при $p<0,05$ відповідно у юнаків ЕГ та 3,2% і 4,3% при $p<0,05$ у курсантів КГ, швидкості реакції на рухомий об'єкт – 4,8% при $p<0,05$ у юнаків ЕГ, швидкості сприйняття та переробки зорової інформації – 6% при $p<0,05$ у юнаків ЕГ, ефективності психомоторної діяльності – 9,1% при $p<0,05$ у юнаків ЕГ, психічної стійкості – 7,4% при $p<0,05$ у курсантів ЕГ, обсягу уваги – 50% при $p<0,05$ у юнаків ЕГ, розподілу та переключення уваги – 14,3% при $p<0,05$ у юнаків ЕГ. Інші позитивні зміни у розвитку психофізіологічних показників організму курсантів обох груп виявилися недостовірними.

Достовірний приріст спостерігається у показниках частоти рухів – 5,9% при $p<0,05$ у дівчат ЕГ, точності відтворення половини та чверті м'язових зусиль – 21,4% та 22,6% при $p<0,05$ відповідно у дівчат ЕГ, точності відтворення коротких та довгих інтервалів часу – 22,6% та 17,4% при $p<0,05$ відповідно у курсанток ЕГ, точності відтворення відстані – 27,2% та 20% при $p<0,05$ у дівчат ЕГ та КГ, сили нервових процесів – 4,8% при $p<0,05$ у курсанток ЕГ, швидкості

сприйняття і переробки зорової інформації – 3,4% при $p < 0,05$ у дівчат ЕГ, ефективності розумової діяльності – 32,3% при $p < 0,05$ у дівчат ЕГ, психічної стійкості – 22,6% при $p < 0,05$ у курсанток ЕГ, обсягу, розподілу та переключення уваги – 33,3% та 14,3% при $p < 0,05$ відповідно у дівчат ЕГ, а також швидкості простої реакції – 8,8% та 5,7% при $p < 0,05$ та складної реакції вибору – 12,0% та 7,0% при $p < 0,05$ відповідно у курсанток ЕГ та КГ. Статистично достовірних змін у розвитку інших показників психофізіологічної підготовленості дівчат, які навчаються у ВВНЗ, не відбулося.

Моніторинг успішності курсантів з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки підтвердив ефективність впливу впровадженої методики на формування професійних умінь та навичок майбутніх зв'язківців. Успішність фахової підготовки курсантів ЕГ покращилася достовірно ($t_{емп}=4,8$ при $p < 0,05$ при прирості показника 7,4% у юнаків та $t_{емп}=2,7$ при $p < 0,05$ при прирості показника 7,1% у дівчат), тоді як позитивна зміна навчальних досягнень з професійних та практичних дисциплін курсантів КГ не достовірна ($t_{емп}=1,6$ при $p > 0,05$ при прирості показника 2,3% у юнаків та $t_{емп}=0,4$ при $p > 0,05$ при прирості показника 1,3% у дівчат).

Перевірка ефективності впровадженої у процес фізичної підготовки майбутніх офіцерів-зв'язківців диференційованої методики формування спеціальних знань та навичок показала, що підвищення професійної спрямованості фізичної підготовки сприяє підвищенню якості підготовки сучасних офіцерських кадрів. Крім того, відсутність регресивних змін у динаміці показників фізичного стану майбутніх офіцерів (рівня соматичного здоров'я, фізичної працездатності та загальної фізичної підготовленості), підтверджує можливість впровадження спеціальної психофізіологічної підготовки у навчально-виховний процес ВВНЗ.

ВИСНОВКИ

Правомірність положень дисертаційного дослідження підтверджується отриманими теоретичними та експериментальними результатами, які засвідчили ефективність вирішення поставлених завдань та дали об'єктивні підстави для формулювання наступних висновків:

1. Теоретико-методологічний аналіз і систематизація сучасної психолого-педагогічної літератури дозволили встановити, що специфіка військово-професійної діяльності майбутніх офіцерів-зв'язківців висуває особливі вимоги до розвитку організму молоді, яка навчається у ВВНЗ, зокрема конкретних рухових, психофізіологічних та психічних показників курсантів, що формують структуру робочих рухів та професійних дій і тому здійснюють безпосередній вплив на формування професійних навичок та забезпечують успішність їх фахової підготовки. Недостатня кількість наукових досліджень, спрямованих на визначення залежності формування професійних навичок від особливостей росту і розвитку організму курсантів різних військових спеціальностей та робіт стосовно технологій побудови змісту фізичної підготовки молоді у ВВНЗ з

урахуванням їх професійної спрямованості суттєво знижує ефективність навчання та підготовки висококваліфікованих кадрів для Збройних Сил України.

2. Аналіз особливостей підготовки керівного складу української армії та вивчення практичного досвіду навчання у ВВНЗ дали підстави для побудови моделі педагогічної системи управління формуванням військово-професійної готовності майбутніх офіцерів військ зв'язку у процесі фізичної підготовки, яка відображає структуру навчально-виховного процесу та фактори, які певною мірою є значущими для різних сторін підготовленості фахівців, схематично відтворено зв'язки між окремими елементами системи. Так, на процес формування військово-професійної готовності офіцерів-зв'язківців значною мірою впливає фізична підготовка, а також окремі суб'єктивні фактори: мотивація, фізичний стан, психофізіологічні показники розвитку організму та психоемоційна стійкість майбутніх фахівців. Окрема роль належить викладачу, який управляє цим процесом в рамках своєї професійної компетентності завдяки застосуванню раціональних засобів, методів та форм фізичної підготовки в залежності від поставлених завдань. Логічно завершена схема педагогічної системи управління військово-професійною підготовкою зв'язківців у процесі фізичної підготовки може бути основою для обґрунтування й розробки технології фізичної підготовки майбутніх офіцерів з урахуванням професійної спрямованості та її реалізації в особливих умовах навчання у ВВНЗ.

3. Анкетування виявило недостатню увагу щодо формування мотивації курсантів до навчання та майбутньої військово-професійної діяльності, теоретичних та методичних знань майбутніх фахівців в процесі фізичної підготовки; недостатнє розуміння керівниками фізичної підготовки ВВНЗ необхідності формування у майбутніх офіцерів спеціальних знань та навичок, зокрема професійно-прикладних та методичних; недостатнє використання у змісті фізичної підготовки засобів формування професійно-прикладних рухових умінь та навичок і спеціальних рухових здібностей, а також виховання морально-вольових якостей.

У результаті констатувального етапу педагогічного експерименту вивчено фізичний стан майбутніх офіцерів-зв'язківців, чим підтверджено існуючі дані про те, що показники соматичного здоров'я та фізичної працездатності сучасних курсантів знаходяться в межах від низького до середнього. При цьому, відсоткове співвідношення дівчат з низьким рівнем фізичної працездатності нижче, ніж у юнаків, проте курсанток з високим рівнем даного показника не виявлено ($p < 0,05$).

Порівняльний аналіз особливостей психофізіологічного розвитку організму курсантів та норм аналогічних показників для дорослої людини дозволив отримати інформацію про переваги і недоліки психофізіологічної підготовленості майбутніх офіцерів. Так, швидкість зорово-моторних реакцій, точність спеціалізованих відчуттів (точність оцінювання просторових, часових та динамічних параметрів рухів) у майбутніх спеціалістів інженерно-технічного профілю мають недостатній рівень розвитку. Щодо розвитку психічних функцій майбутніх офіцерів-зв'язківців, то недоліки мають властивості уваги, зокрема її

обсяг, розподіл та переключення, а також концентрація, яка проявляється у точності розумової роботи. Крім того, з'ясовано, що психоемоційний стан молоді, яка навчається у вищих військових навчальних закладах, знаходиться в межах норми ($p < 0,05$). Недостатній рівень соматичного здоров'я, фізичної працездатності та фізичної підготовленості ускладнює процес адаптації курсантів до фізичних навантажень військово-професійного навчання та формування професійних навичок.

4. На основі вивчення практичного досвіду та результатів дослідження запропоновано критерії оцінювання навчальних досягнень курсантів вищих військових навчальних закладів зв'язку з дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» для курсантів спеціальностей зв'язку. Визначено навчальні норми психофізіологічних показників розвитку організму майбутніх офіцерів-зв'язківців з урахуванням статі та напряму підготовки, що дає можливість отримати інформацію про рівень професійно-прикладної підготовленості та на цій основі про професійний потенціал майбутніх офіцерів військ зв'язку. Зміст навчального матеріалу враховує професійну спрямованість засобів педагогічного впливу, а структура контролю успішності майбутніх офіцерів враховує комплексне оцінювання теоретичної, організаційно-методичної, загально-фізичної та психофізіологічної підготовленості за спеціально розробленими критеріями.

5. Кореляційний аналіз впливу психофізіологічних показників розвитку організму курсантів на успішність формування професійних навичок дозволив визначити структуру фахової підготовленості майбутніх офіцерів-зв'язківців з урахуванням статі та військово-професійної спеціалізації. Так, структура фахової підготовленості юнаків напряму підготовки «Телекомунікації» складається з 12 психофізіологічних показників розвитку організму: розподілу та переключення уваги, відчуття половини та чверті м'язових зусиль, відчуття коротких інтервалів часу, швидкості складної сенсомоторної реакції вибору, швидкості простої сенсомоторної реакції, частоти рухів, відчуття простору, реактивної та особистісної тривожності, ефективності розумової діяльності; дівчат – з 9 психофізіологічних показників розвитку організму: реактивної тривожності, темпу психомоторної діяльності, частоти рухів, впрацьовування, швидкості сприйняття і переробки зорової інформації, сили кисті, відчуття простору, відчуття довгих інтервалів часу та психічної стійкості; юнаків напряму підготовки «Військове управління (Сухопутні війська)» – з 9 психофізіологічних показників розвитку організму: обсягу уваги, відчуття простору, розподілу та переключення уваги, реактивної та особистісної тривожності, частоти рухів, стійкості до стресів, обсягу й динаміки зорової пам'яті; дівчат даного напряму підготовки – з 8 психофізіологічних показників розвитку організму: сили кисті, реактивної та особистісної тривожності, динамічної працездатності (сили нервової системи), відчуття простору, стійкості до стресів, відчуття чверті м'язових зусиль та частоти рухів (при $p < 0,05$).

6. За результатами дослідження теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально апробовано методику формування спеціальних знань та

навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки з урахуванням статі та напряму підготовки. Визначено педагогічні умови ефективності процесу підготовки курсантів до майбутньої військово-професійної діяльності за допомогою раціонально організованої рухової діяльності. Встановлено, що професійна спрямованість фізичного виховання забезпечує підвищення якості військово-професійного навчання. Крім цього, впровадження методики формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки значно підвищило ефективність фахової підготовки молоді, яка навчається у ВВНЗ. Так, аналіз навчальних досягнень курсантів з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки показав, що в експериментальних групах рівень успішності збільшився на 7,4% у юнаків та 7,1% у дівчат при $p < 0,05$.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів формування професійних навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки. Воно розкриває перспективи для подальшого пошуку шляхів підвищення успішності професійної підготовки курсантів інших військових спеціальностей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Борознюк О. В. Професійно-прикладна фізична підготовка в системі фізичного виховання у вищій школі / О. В. Борознюк // Суспільство. Держава. Армія : зб. наук. праць (Суспільні науки). – Випуск 15. – К. : ВІТІ НТУУ «КПІ», 2009. – С. 120 – 124.

2. Борознюк О. В. Сучасні тенденції в організації фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах / О. В. Борознюк // Суспільство. Держава. Армія : зб. наук. праць (Суспільні науки). – Випуск 16. – К. : ВІТІ НТУУ «КПІ», 2011. – С. 131 – 136.

3. Борознюк О. В. Модель педагогічної системи управління формуванням військово-професійної готовності майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки / О. В. Борознюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. – Випуск 17. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 16 – 24.

4. Борознюк О. В. Особливості формування професійних навичок курсантів військових спеціальностей зв'язку в процесі фізичної підготовки / О. В. Борознюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання: зб. наук. пр. – Випуск 20. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 33 – 39.

5. Борознюк О. В. Підвищення професійної спрямованості фізичної підготовки майбутніх офіцерів-зв'язківців / О. В. Борознюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2012. – № 3. – С. 21 – 24.

6. Борознюк О. В. Характеристика фізичного стану та психофізіологічної

підготовленості курсантів військових спеціальностей зв'язку / О. В. Борознюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. – Випуск 20. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 19 – 23.

АНОТАЦІЯ

Борознюк О.В. Формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я) – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2012.

Дисертація присвячена вирішенню задачі підвищення професійної спрямованості фізичної підготовки молоді, яка навчається у вищих військових навчальних закладах зв'язку. Розкрито сучасні тенденції в організації фізичної підготовки у вищій військовій школі, вимоги військово-професійного навчання та майбутньої діяльності військових спеціалістів зв'язку до розвитку організму курсантів, особливості формування спеціальних знань та навичок майбутніх офіцерів у процесі фізичної підготовки. Побудовано модель педагогічної системи управління формуванням військово-професійної готовності майбутніх офіцерів військ зв'язку. Досліджено мотиваційний та фізичний стан, психофізіологічну підготовленість і психоемоційну стійкість майбутніх військових спеціалістів зв'язку. Встановлено залежність успішного виконання професійних дій зв'язківців від певних якостей моторики, психіки та діяльності сенсорних систем та аналізаторів організму курсантів залежно від статі та напрямку підготовки. Теоретично обґрунтована, розроблена та експериментально апробована диференційована методика формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки, а також визначено педагогічні умови підвищення ефективності цього процесу. Запропоновано критерії оцінювання професійно-прикладної (психофізіологічної) підготовленості курсантів військових спеціальностей зв'язку і прогнозування їх професійної ефективності та на цій основі створено структуру модульно-рейтингового контролю індивідуальних навчальних досягнень з дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт».

Ключові слова: офіцери-зв'язківці, фізична підготовка, спеціальні знання та навички, психофізіологічні показники, військово-професійна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Борознюк А.В. Формирование специальных знаний и навыков будущих офицеров-связистов в процессе физической подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (физическая культура,

основы здоровья) – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

Диссертация посвящена решению задачи повышения профессиональной направленности физической подготовки молодежи, учащейся в высших военных учебных заведениях связи. Раскрыты современные тенденции в организации физической подготовки в высшей военной школе, требования военно-профессионального обучения и будущей деятельности военных специалистов связи к развитию организма курсантов, особенности формирования специальных знаний и навыков будущих офицеров в процессе физической подготовки; изучены недостатки современной системы физической подготовки в высших военных учебных заведениях; исследованы физическое состояние, психофизиологическая подготовленность и психоэмоциональное состояние будущих военных специалистов связи; выявлено влияние вышеназванных показателей на уровень профессиональной подготовки курсантов в зависимости от пола и направления подготовки.

Построена модель педагогической системы управления формированием военно-профессиональной готовности будущих офицеров войск связи, в которой раскрыто влияние отдельных факторов на профессиональное становление курсантов в процессе физической подготовки, а именно: мотивации, физического состояния, психофизиологических показателей развития организма и психоэмоционального состояния. Определена роль преподавателя как субъекта учебно-воспитательного процесса.

Изучено физическое состояние современной молодежи, учащейся в высших военных учебных заведениях, установлены уровни соматического здоровья, физической работоспособности и общей физической подготовленности будущих офицеров-связистов, исследован уровень развития у них специальных психофизиологических качеств, которые влияют на готовность решать задачи по предназначению в войсках.

Установлена зависимость успешного выполнения профессиональных действий связистов от определенных качеств моторики, психики и деятельности сенсорных систем организма, определена степень влияния отдельных показателей психофизиологического развития организма на формирование профессиональных навыков будущих офицеров-связистов и на этой основе сформирована структура комплексной психофизиологической подготовленности курсантов в зависимости от пола и военной специализации.

Теоретически обоснована, разработана и экспериментально апробирована дифференцированная методика формирования специальных знаний и навыков будущих офицеров-связистов, содержание которой включает формы, методы и средства развития профессионально важных психофизиологических показателей с учетом пола и направления подготовки, а также теоретико-методический компонент с целью формирования специальных знаний и навыков самостоятельного подбора упражнений профессиональной направленности для самоусовершенствования и использования в будущей работе с подчиненным личным составом.

Определены педагогические условия повышения эффективности процесса формирования специальных знаний и навыков курсантов-связистов, а именно: рациональное планирование учебного материала путем включения средств профессиональной направленности в содержание дисциплины «Физическое воспитание, специальная физическая подготовка и спорт»; соблюдение принципов физического воспитания; правильный подбор средств и методов для решения поставленных задач; реализация индивидуального подхода путем дифференциации курсантов по определенным признакам; оптимальное построение физической подготовки в целом и отдельных ее форм в системе; комплексный подход к диагностике, совершенствованию и контролю профессионально важных психофизиологических показателей развития организма.

Предложены критерии оценивания уровня психофизиологической подготовленности будущих связистов и прогнозирования их профессиональной эффективности в зависимости от пола и военной специализации. Создана структура модульно-рейтингового контроля индивидуальных учебных достижений курсантов по дисциплине «Физическое воспитание, специальная физическая подготовка и спорт», которая включает определение успеваемости по следующим видам подготовки: теоретической, методической, общей физической и профессионально-прикладной (психофизиологической).

Эффективность внедренной методики формирования специальных знаний и навыков будущих офицеров-связистов подтверждается положительной динамикой их успеваемости по дисциплинам цикла профессиональной и практической подготовки, а также повышением уровня развития профессионально важных психофизиологических показателей. Кроме того, возможность использования данной методики в процессе физической подготовки курсантов определяется тем, что показатели физического состояния учащейся молодежи не ухудшились, а в некоторых случаях стали выше.

Ключевые слова: офицеры-связисты, физическая подготовка, специальные знания и навыки, психофизиологические показатели, военно-профессиональная деятельность.

ABSTRACT

Boroznyuk O.V. Formation of special knowledge and skills of future officers-signalers during physical training. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.02 – theory and methods of teaching (physical education, basic health) – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2012.

The dissertation is devoted to the problem of raising the professional orientation of physical education of young people studying in higher military educational institutions of communications. Disclosed current trends in the organization of physical training in higher military school, the requirements of military training for future military communications specialists to develop the organism of cadets, features the formation of specialized knowledge and skills of future officers in the process of

physical preparation. Built the model of pedagogical system of management the forming of military-professional readiness of the future officers of the Signal Corps. Investigated physical condition, psycho-physiological preparedness and psycho-emotional state of future military communications specialists. Was set the dependence of the success of professional activity of signalers from certain motor and psychic qualities and actions of sensory systems of the body cadets according to gender and military speciality. Theoretically grounded, developed and experimentally tested the differentiated method of forming specialized knowledge and skills of future officers-signalers during physical training, and identified pedagogical circumstances increase the efficiency of this process. Developed the criteria of evaluation of vocational and applied (psycho-physiological) training of cadets of military specialties of communication and on this basis established the structure of module-rating control of individual educational achievement in the discipline «Physical education, physical training and sport».

Keywords: officers-signalers, physical training, special knowledge and skills, psycho-physiological indicators, military-professional activities.